

УДК 338.46-048.35:330.131.7

Пригодюк О.М.

*асистент кафедри інформатики,
інформаційної безпеки та документознавства
Черкаського державного технологічного університету***ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК
СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ****FACTORS FOR FUEL INSULATION
SOCIAL-INFRASTRUCTURES OF THE REGION****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто ризики функціонування соціальної інфраструктури, які стримують ефективний розвиток і підготовку кадрів для економіки регіону. Систематизовано ризики функціонування соціальної інфраструктури за рівнями їх виникнення з метою розробки ефективних форм і методів їх подолання в процесі розвитку соціальної інфраструктури регіону. Визначено систему факторів, реалізація яких сприятиме розвитку соціальної інфраструктури в регіоні.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, ризики макрорівня, ризики мезорівня, ризики мікрорівня, фактори розвитку соціальної інфраструктури.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены риски функционирования социальной инфраструктуры, сдерживающих эффективное развитие и подготовку кадров для экономики региона. Систематизированы риски функционирования социальной инфраструктуры по уровням их возникновения с целью разработки эффективных форм и методов их преодоления в процессе развития социальной инфраструктуры региона. Определена система факторов, реализация которых будет способствовать развитию социальной инфраструктуры в регионе.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, риски макроуровня, риски мезоуровня, риски микроуровня, факторы развития социальной инфраструктуры.

ANNOTATION

The article deals with the risks of functioning of social infrastructure that impede effective development and training of personnel for the region's economy. The risks of social infrastructure functioning according to the levels of their occurrence are systematized in order to develop effective forms and methods of their overcoming in the process of development of social infrastructure of the region. The system of factors is defined, the realization of which will promote the development of social infrastructure in the region.

Keywords: social infrastructure, macro level risks, mezzanine risk, micro level risks, factors of development of social infrastructure.

Постановка проблеми. Розвиток національної економіки в сучасних умовах супроводжується суттєвими перетвореннями у використанні ресурсної бази країни. Ці перетворення пов'язані з усіма рівнями управління економіки та стосуються, в тому числі проблем ефективного використання ресурсів. Як правило, відмінності регіонів проявляються в характеристиках природно-ресурсного потенціалу та стану його господарської бази, рівні розвитку транспортної та інших видів виробничої інфраструктури. Вплив соціальної інфраструктури на соціально-економічний розвиток регіону не завжди є очевидним. Разом з тим, вона відіграє визначальну роль у формуванні факторів економічного роз-

витку регіону, які відносяться до числа ендогенних. Серед зазначених факторів важливе місце займає людський капітал, формування якого в регіоні є завданням соціальної інфраструктури. У зв'язку з цим розвиток соціальної інфраструктури стає не тільки першочерговим завданням, вирішуваним в рамках соціально-економічної політики регіону, але необхідною умовою функціонування та розвитку регіональної соціально-економічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення питань, що стосуються специфіки функціонування соціальної інфраструктури, механізмів забезпечення соціальної інфраструктури здійснили наступні науковці: Вітренко Н., Данилишин Б., Дубницький В., Кириченко С., Комаров М., Комірна В., Кочерга О., Куценко В., Мазараки А., Тощенко Ж., Плащинський А., Салій О., Шаріпов А. та інші. Дослідженню факторів впливу на соціальну інфраструктуру присвячено праці Н. Пігуль, І. Кінаш, Л. Ковальської, О. Салівончика та інших.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження системи ризиків функціонування соціальної інфраструктури в сучасних економічних умовах та визначення групи факторів впливу на розвиток соціальної інфраструктури регіону, спрямованих на подолання даних ризиків.

Виклад основного матеріалу. Соціальна інфраструктура відіграє істотну роль при формуванні людського капіталу в регіонах. Рівень і якість послуг, що надаються закладами охорони здоров'я, освіти і культури, є мотиваційними факторами залучення і закріплення людського капіталу в регіонах. При цьому система охорони здоров'я сприяє збереженню і підтримці працездатності населення; система професійної освіти – формування професійно-кваліфікаційної складової людського капіталу; система культури – формування високого рівня інтелектуального і культурного розвитку суспільства.

Соціальна інфраструктура повинна не просто забезпечувати ринок праці робочою силою, а й необхідно, щоб ця система відповідала запитам регіональної економіки, забезпечувала формування людського капіталу відповідно до потреб регіональної економіки в кадрах [1, с. 215].

Функціонування соціальної інфраструктури пов'язане з низкою проблем. Зазначені проблеми можна «ідентифікувати» за допомогою виявлення ризиків розвитку соціальної інфраструктури в регіоні. Слід визнати, що дотепер у соціальній інфраструктурі регіону накопичилася велика кількість ризиків, які стримують ефективний розвиток і підготовку кадрів для економіки регіону. Виникає необхідність детального дослідження системи ризиків, причин їх зародження, а отже, розробки ефектив-

них форм і методів їх подолання в процесі розвитку соціальної інфраструктури регіону.

Головною метою функціонування соціальної інфраструктури в регіоні, з позицій розвитку його соціально-економічної системи, є збереження і накопичення людського капіталу за допомогою розвиненої мережі установ соціальної інфраструктури та, відповідно, якісного надання послуг цими установами. Однак основною відмінністю цієї мети є той факт, що соціальна інфраструктура сьогодні в ряді регіонів

ВИДИ РИЗИКІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗА РІВНЯМИ ВИНИКНЕННЯ

МАКРОРІВЕНЬ

1. Екстенсивний розвиток системи освіти, охорони здоров'я, культури.
2. Деформація систем освіти, охорони здоров'я, культури.
3. Розбалансованість між попитом і пропозицією на трудові ресурси.
4. Відсутність системного замовлення, адресної підготовки фахівців на державному, регіональному, місцевому рівнях.
5. Відсутність науково-обґрунтованої програми модернізації системи освіти, охорони здоров'я, культури.
6. Низька якість менеджменту на державному рівні.
7. Недофінансування системи освіти, охорони здоров'я, культури.
8. Низька заробітна плата персоналу закладів освіти, охорони здоров'я, культури.

МЕЗОРІВЕНЬ

1. Диспропорції між вищим спеціальним і середнім професійним рівнем освіти.
2. Збільшення кількості вищих навчальних закладів при зниженні якості освітніх послуг.
3. Відсутність системи, механізмів перепідготовки і атестації керівних кадрів у системі освіти.
4. Проблеми з впровадженням освітніх стандартів у заклади системи професійної освіти.
5. Відсутність матеріально-технічного оснащення, технологій для ефективного лікування захворювань.
6. Відсутність кваліфікованого персоналу в системі охорони здоров'я.
7. Низька оплата праці персоналу, відсутність диференційованого підходу до оплати праці медичних працівників. Низька оплата праці працівників сфери культури.
8. Відсутність комплексного підходу до вирішення проблеми, недостатнє фінансове забезпечення, декларативність і суперечність окремих норм.
9. Корупція в медицині.
10. Старіння кадрів, «кадровий голод» у системі культури. Недостатнє фінансування цієї сфери соціальної інфраструктури.
11. Низький рівень менеджменту на регіональному рівні.
12. Низький рівень соціально-культурного сервісу, розвитку туристичних зон.
13. Морально-застаріла матеріально-технічна база закладів культури, обладнання і оснащення закладів.

МІКРОРІВЕНЬ

1. Відсутність в установах соціальної інфраструктури збалансованої кадрової політики.
2. Низька якість і професійна некомпетентність управлінського персоналу установ соціальної інфраструктури.
3. Відсутність ефективної матеріальної та моральної системи стимулювання працівників установ соціальної інфраструктури.
4. Неefективна система управління установ.
5. Застаріла матеріально-технічна база, оснащення, відсутність сучасних технологій, інформатизації процесів.
6. Недостатність і низький рівень якості послуг, що надаються установами соціальної інфраструктури.

Рис. 1. Види ризиків функціонування соціальної інфраструктури за рівнями їх виникнення

не розвинена, установи соціальної інфраструктури надають послуги низької якості, тому не здатні задовольнити потреби суспільства в ряді регіонів у здобутті якісної освіти, послуг охорони здоров'я та системи культури. Сучасний стан функціонування інфраструктури ряду регіонів свідчить про те, що вона перебуває в глибокій системній кризі, яка супроводжується деструктивними процесами, наприклад такими, як загальний дефіцит кадрів у ряді регіонів, дефіцит висококваліфікованих кадрів, «перевиробництво» фахівців за окремими напрямками підготовки тощо [2]. Можна впевнено сказати, що запізнення з удосконаленням соціальної інфраструктури в ряді регіонів перешкоджає конкурентоспроможному зростанню економіки країни. Розглянемо детальніше систему ризиків функціонування соціальної інфраструктури.

Зазначимо, під ризиками функціонування соціальної інфраструктури слід розуміти наслідки низької якості послуг і управлінської діяльності (бездіяльності) суб'єктів (органів), які здійснюють надання та управління процесом надання послуг освіти, охорони здоров'я та культури на макро- і мезорівнях на рівні місцевих утворень і в установах соціальної інфраструктури.

Класифікацію системи ризиків залежно від рівня розташування суб'єктів джерел їх зародження подано на рисунку 1.

Ризики макrorівня – це зовнішні ризики відносно соціальної інфраструктури, які багато в чому визначені макроекономічними і нормативно-правовими умовами. Це ризики, які найчастіше не залежать від діяльності установ соціальної інфраструктури [3, с. 210]. Ризики

мезорівня – це внутрішньосуб'єктні ризики соціальної інфраструктури відносно макrorівня. Вони обумовлені помилками і прорахунками суб'єктів макrorівня. Ризики мікрорівня – це ризики зниження якості послуг, що надаються установами соціальної інфраструктури.

Таким чином, наявність системи ризиків, її аналіз приводить нас до необхідності удосконалення та розвитку соціальної інфраструктури в регіоні. Оскільки функціонування соціальної інфраструктури здійснюється в умовах регіоналізації соціально-економічних процесів, то її розвиток стає своєрідним компромісом між потребами населення регіону в послугах соціальної інфраструктури, можливостями регіону в її розвитку і особистими інтересами індивідів.

Крім того, на розвиток соціальної інфраструктури впливає державне замовлення на соціальні послуги. Для відповідності соціальної інфраструктури регіональним соціально-економічним умовам необхідні конкретизація замовлення відповідно до вимог регіону, постановка конкретних цілей функціонування регіональної соціальної інфраструктури та забезпечення відповідності спектра послуг установ соціальної інфраструктури до територіальних, функціональних і організаційних особливостей регіону [4, с. 120]. Вирішення цих питань можливе через визначення і використання системи факторів впливу на розвиток соціальної інфраструктури в регіоні.

Розвиток соціальної інфраструктури в регіоні можливий тільки при реалізації сукупності факторів, таких як: правові, інноваційно-інвестиційні, інтеграційні, структурні, інституціональні, територіальні, фінансові, матеріально-технічні, фактори управління, фактори відтворення, соціальні фактори.

Рис. 2. Фактори впливу на розвиток соціальної інфраструктури регіону

інституційні, фінансові, матеріально-технічні, управлінські, відтворювальні, соціальні, територіальні (рис. 2). Вищезазначені фактори взаємопов'язані з системою ризиків у регіоні, тому удосконалення соціальної інфраструктури в регіоні з їх використанням дасть можливість подолати ризики функціонування соціальної інфраструктури регіону.

Першою групою є правові фактори, які відображають законодавчо-правову систему України, щодо регулювання діяльності установ соціальної інфраструктури, зокрема установ освіти, охорони здоров'я, установ культури. Основними цілями впливу даної групи факторів є: формування нової нормативно-правової бази соціальної інфраструктури в регіоні у відповідності до сучасним тенденцій; підвищення стійкості системи нормативно-правових актів, які регламентують діяльність установ соціальної інфраструктури регіону; розвиток законодавчої бази соціальної інфраструктури [5, с. 49].

Структурні фактори спрямовані на подолання розбалансованості між структурою установ соціальної інфраструктури регіону і попитом на якість і кількість соціальних послуг. Також до цільових завдань дії структурних факторів слід віднести: створення системи збалансованого розподілу бюджетних коштів з метою оптимізації соціальної інфраструктури в регіонах; подолання в структурах установ соціальної інфраструктури корупції.

Інноваційно-інвестиційні фактори мають визначальне значення для розвитку соціальної інфраструктури в регіоні. Ці фактори стають особливо актуальними в ході інституційних перетворень, що відбуваються у соціальній інфраструктурі регіонів. Активізація інноваційно-інвестиційних факторів передбачає: збільшення фінансових вкладень в соціальну інфраструктуру регіону; розвиток благодійності, меценатства, фондів підтримки охорони здоров'я, освіти і культури; підвищення інвестиційної привабливості установ соціальної інфраструктури; формування чітких критеріїв інноваційного розвитку регіональної економіки; здійснення підготовки кадрів у відповідності до поточної та перспективної потреби регіону.

Серед факторів впливу на розвиток соціальної інфраструктури важливим стає інтеграційний фактор. Інтеграційна діяльність охорони здоров'я, освіти, культури, бізнесу, наукових організацій є необхідною умовою сучасного економічного розвитку держави. В результаті взаємовигідної інтеграції у вигаді залишаються всі учасники. Освітні установи отримують гарантоване замовлення на підготовку більш конкурентоспроможних фахівців; установи охорони здоров'я і культури – гарантовані інвестиції в технології, матеріально-технічне оснащення, персонал установ [6]. Якість послуг, що надаються, зростає, підвищується можливість розвитку експериментальної бази, рівня матеріальної підтримки і стимулювання професор-

сько-викладацького, медичного складу, діячів культури. Наукові організації отримують можливість розвитку матеріально-технічної бази і прискореної комерціалізації наукових розробок. Завдяки взаємодії з системою професійної освіти вони вирощують професіоналів високого рівня. Компанії, які виступають у ролі замовника, отримують можливість готувати кваліфіковані кадри на базі освітніх закладів, що відповідають їх запитам. Ефективно вкладаючи кошти, вони також отримують прямий доступ до інноваційних розробок, які необхідні їм для виготовлення конкурентоспроможного товару. Випускники отримують гарантоване працевлаштування, високий рівень оплати праці, сприятливі умови праці та перспективи кар'єрного зростання. Держава отримує можливість більш ефективного розподілу ресурсів і активізацію економічного зростання.

Тож, зміст інтеграційних факторів розвитку соціальної інфраструктури регіону полягає у формуванні стійких зв'язків установ соціальної інфраструктури з виробництвом і наукою, у розвитку системи цільової підготовки кадрів відповідно із замовленнями підприємств та організацій регіону, у розвитку мережових форм підготовки кадрів у співпраці з підприємствами і організаціями регіону.

Інтеграційні, інноваційно-інвестиційні фактори природно доповнюють інституційні фактори. Взаємозв'язок інститутів зі структурними, інноваційними та інноваційно-інвестиційними процесами проявляється у становленні нових інституційних форм об'єднання по вертикалі і горизонталі, таких як національно-дослідні інститути, автономні установи культури і т.п.. Інституційні зміни, що відбуваються, не завжди приводять до позитивних змін у процесі надання якісних послуг установами соціальної інфраструктури в регіонах. Практика показує, що створення нових інституційних форм супроводжується рядом складнощів і протиріч, потребує системного підходу.

Розвиток соціальної інфраструктури неможливий без урахування фінансових і матеріально-технічних факторів. Ці фактори пов'язані з оптимізацією потоків бюджетних і позабюджетних коштів установ соціальної інфраструктури, матеріальними витратами на утримання будівель, споруд, лікарняних і навчальних корпусів, об'єктів культури і спорту, навчальної, лабораторної бази, бібліотечного, музейного фонду, фонду оплати праці і т. д. Також до показників, що впливають на відтворення матеріально-технічного фактора в поліпшенні якості надання послуг установами соціальної інфраструктури, можна віднести наявність в установах засобів інтерактивного, дистанційного і мережового супроводу надання послуг [4, с. 121]. Сьогодні соціальна інфраструктура стикається з ризиками, що перешкоджають підвищенню якості надання послуг у регіонах: низьким рівнем заробітної плати, відсутністю фінансо-

вих стимулів для персоналу установ, застарілою системою оплати праці, застарілим матеріально-технічним оснащенням, бібліотечним фондом, відсутністю сучасних технічних засобів навчання, технологій і відповідного медичного обладнання, транспорту, нераціональним витрачанням бюджетних коштів. У регіонах необхідна оптимізація державних фінансових вкладень у соціальну інфраструктуру, залучення до кадрової відповідальності комерційного сектора економіки, що дасть змогу підвищити ефективність державних інвестицій у соціальну сферу. В результаті цього відбудеться вивільнення бюджетних коштів, які можна використовувати на фінансування довгострокових державних програм, стимулювати виплати персоналу, поліпшувати матеріально-технічну базу установ соціальної інфраструктури.

Істотну роль у підвищенні якості надання послуг установами соціальної інфраструктури відіграє управлінський фактор. До ризиків, що стримують його реалізацію, можна віднести переважання адміністративно-командних методів управління, «маятникові» рішення керівництва, відсутність поповнення кадрового потенціалу керівників, які мають досвід професійної діяльності в сучасному виробництві, відсутність ефективних форм контролю, неефективні методи оцінювання діяльності персоналу та керівного складу, високу корумпованість.

Сутнісний зміст управлінських факторів розвитку соціальної інфраструктури регіону полягає у формуванні чітко окреслених орієнтирів і програм розвитку соціальної інфраструктури, у розробці програм розвитку соціальної інфраструктури регіонів, у створенні ситсеми контролю за реалізацією програм розвитку соціальної інфраструктури регіонів.

До факторів, що істотно впливають на підвищення якості надання послуг закладами охорони здоров'я, освіти і культури в регіонах, також відносять соціальні й територіальні фактори. Відтворення зазначених факторів супроводжується сформованими ризиками: зростаючим скороченням працездатного населення, старінням педагогічних кадрів, демографічним спадом, соціально-економічним розшаруванням населення, що посилює нерівний доступ до соціальних послуг залежно від доходів сім'ї.

Висновки. В рамках реалізації довгострокової концепції соціально-економічного розвитку однією з основних умов розвитку регіональних

соціально-економічних систем стає розвиток соціальної інфраструктури в регіоні. Соціальна інфраструктура регіону виконує ряд функцій: забезпечує регіон кадрами, сприяє закріпленню кадрів у регіоні, підтримує працездатний стан кадрів, визначає якість підготовки та конкурентоспроможності фахівців, сприяє формуванню вектора економічного розвитку регіону, сприяє духовному і моральному розвитку населення регіону. Сучасна сформована соціальна інфраструктура схильна до системних ризиків, які перешкоджають наданню якісних соціальних послуг. Подолання цих ризиків можливе за допомогою використання ряду факторів: правових, інституційних, інноваційно-інвестиційних, інтеграційних, структурних, фінансових, матеріально-технічних, управлінських, відтворювальних, соціальних, територіальних.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Салій О.М. Функціональне призначення та основні завдання соціальної інфраструктури / О.М. Салій // Наука і економіка. – 2012. – № 2(18). – С. 215–218.
2. Дубницький В.І. Стратегія розвитку соціальної інфраструктури регіону: модель, закономірності, аргументи, актуальність, результат. 2016 [Електронний ресурс] / В.І. Дубницький, В.В. Комірна, І.П. Ганжела. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewiEw_Syn5rWAhWvbZoKHbW8DkQQFgg9MAU&url=http%3A%2F%2Fperiodicals.karazin.ua%2Fsocceconom%2Farticle%2Fdownload%2F7220%2F7394&usq=AFQjCNHEQjTdrYFp8EEEdRa69YMI0PtXJfg
3. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): Монографія. / За наук. ред. д.е.н., проф., академіка НАН України Б.М. Данилишина / РВПС України НАН України. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 818 с.
4. Пігуль Н.Г. Соціальна інфраструктура: функціональне призначення та особливості розвитку / Н.Г. Пігуль // Економічний аналіз. 2014 рік. Том 16. № 1. – С. 117-122.
5. Кінаш І.П. Фактори впливу на формування соціальної інфраструктури сталого розвитку України / І.П. Кінаш // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2012. – № 3. – С. 48-51.
6. Ковальська, Л.Л. Чинники формування соціальної інфраструктури регіону [Електронний ресурс] / Л.Л. Ковальська, О.М. Салівончик. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2011_3/15.pdf.
7. Кириченко С.О. Класифікація соціальної інфраструктури в регіонах за функціонально-спеціалізованим підходом / С.О. Кириченко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2015. – № 53. – С. 53-58.